

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი

ხელნაწერის უფლებით

თამთა უთნელიშვილი

იმპორტშემცვლელი ადგილობრივი სასოფლო-სამეურნეო
გადამამუშავებელი ინდუსტრიის განვითარების პერსპექტივები
საქართველოში

სადოქტორო პროგრამა – ეკონომიკა

შიფრი – 0701

დოქტორის აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად

წარდგენილი დისერტაციის

ა ვ ტ ო რ ე ფ ე რ ა ტ ი

თბილისი

2020 წელი

სამუშაო შესრულებულია საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტში
საინჟინრო ეკონომიკის, მედიატექნოლოგიებისა და სოციალურ
მეცნიერებათა ფაკულტეტი
საინჟინრო ეკონომიკის დეპარტამენტი

სამეცნიერო ხელმძღვანელი: სტუ-ს მოწვეული პროფესორი დ. ნარმანია

რეცენზენტები: _____

რეცენზენტები: _____

დისერტაციის დაცვა შედგება 2020 წლის 6 თებერვალს, 15.00 საათზე
საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის ეკონომიკის სადოქტორო
პროგრამის (ეკონომიკა, აგროეკონომიკა) საუნივერსიტეტო სადისერტაციო
საბჭოს სხდომაზე.

კორპუსი VI, აუდიტორია -----,

მისამართი: თბილისი, კოსტავას 77.

დისერტაციის გაცნობა შეიძლება სტუ-ს ბიბლიოთეკაში, ხოლო
ავტორეფერატისა ფაკულტეტის ვებგვერდზე

საუნივერსიტეტო სადისერტაციო საბჭოს მდივანი:

პროფესორი

/ ნატო ჩიკვილაძე /

Abstract

Agriculture, as the field of material production and the part of national farming was originated in an earlier period of historical development. Most part of population in early years and now are employed in agricultural production.

Gradually, increasing demand on agricultural products caused forming of agricultural processing production. On the one hand, in modern conditions increasing areas of agricultural processing turned out to depend on the fields through which they were provided (with poisonous chemicals fuel, by means of vehicles).

Agriculture has a great role in the strengthening case of balance of payments, grocery provide and country's independence. In agriculture most of products are delivered to the processing enterprises. It must be said that for the aim employ of village population, development of processing production is a very important factor. Economical mechanism with its leverages (price, credits, taxes, insurance) should give stimulus to the agricultural production.

It must be said, that during import substitution local production with qualitative parameters should offer the customer cheaper alternative.

For our country the most important task is perspectives detections of development of local agricultural processing production of import substitution. It is noteworthy, the import of processed products, factor analysis of competition between important and derivative products the specific ways of replacing import with local production and its influence on our country's economy.

The first part of this essay aims determination of theoretical aspects of characteristics local agricultural of processing production. There is focus as development of agricultural as small and medium entrepreneurs on the priorities of strategies. The conversation prefers to the factors of production and processing production in the context of factor analysis. Particularly subsection third will be dedicated to factor analysis of competition among imported and producing products. Except this, the relationship among export-import prices, their volumes and real exchange course.

In the second chapter it is discussed the analysis of agricultural processing production and processed import, current situation in the field. It is noteworthy, in the conditions of market economy which agricultural products with local ones. It is characterized the field of cultivation and livestock and the processing factories which are worked recently. Also the second chapter of thesis refers concretely which products are demanding, which are preferred by customers local or imported. It was discussed strategies of future actions which are already created and introduce new regulation with EU requirements equal to Georgian laws, which promote increasing competition. There is also focus on the international contracts, which Georgian performs International trade. Also it is analyzed export-import increase and decrease on the concretely groceries. For the perspective field expression with the particular advantage it has been identified advantages of modern fruit or agrarian products on which nowadays are given high and

increasing demands in the world. From the market fields for today in the sector of Georgian agrarian there are: blue berries, olive In the Subsection third it was discussed behavior analysis of processing production. According to the balance of payments how many do we bring and what can we produce, also which products do we have and how can we increase it.

Chapter third is about the replacement concrete ways with local production of import. Also for the local agricultural processing development and engagement of the state regulator and stimulated instruments in economy. Also stimulated instruments in economy. Also there is discussed as circumstances that are considered from the manufacturers, as stimulating instruments of customers. For the development of our country's economy it is not less important reasons for the regulation of the economy by the state and forecast strategic, indicative and program functions. It is discussed the mechanisms of legal and economic regulations. It is noteworthy, in Georgia results of acting National Regulating Agency and influence on the regulation of the economy. It is very important the manufacturers have consider circumstances and to carry out gradual norms according to the DCFTA, take into account the programs directions of „The United Agro-project “ for the purpose of customers stimulation mechanism. The research results of small and medium size enterprises, civil society organizations and the Assess effectiveness of the association action plan in the frame of export diversification are analyzed.

სადისერტაციო ნაშრომის ზოგადი დახასიათება

თემის აქტუალობა. საბაზრო გარემოში ადგილობრივი სასოფლო-სამეურნეო გადამამუშავებელი წარმოების განვითარების პერსპექტივების კვლევა უაღრესად აქტუალურია. განსაკუთრებით აქტუალურია იგი საქართველოს სინამდვილეში, თუ გავითვალისწინებთ სოფლის მეურნეობის სიცოცხლისუნარიანობას და პროდუქციით თვითუზრუნველყოფის პოტენციალს თანამედროვე პირობებში.

წარმოდგენილი სადისერტაციო ნაშრომის კვლევის **საგანია** იმპორტ-შემცვლელი ადგილობრივი სასოფლო-სამეურნეო გადამამუშავებელი ინდუსტრიის განვითარების პერსპექტივები საქართველოში. კერძოდ, იმპორტ-შემცვლელი ადგილობრივი სასოფლო-სამეურნეო გადამამუშავებელი წარმოების დარგების გამოვლენა და მათ ხელშესაწყობად რაციონალური სასოფლო-სამეურნეო პოლიტიკის ფუნქციონირების

მსვლელობა. სწორედ ეს განაპირობებს მოცემული ნაშრომის საკვლევო თემის აქტუალურობას.

სასოფლო-სამეურნეო გადამამუშავებელი ინდუსტრია სამეწარმეო ეკონომიკური საქმიანობის უმნიშვნელოვანესი სფეროა. აუცილებელია ბოლო წლების მანძილზე განხორციელებული ცვლილებების შეფასება და ეკონომიკურ პროცესებში აღნიშნული საკითხის საფუძვლიანი კვლევა.

ქვეყანაში ჯერ კიდევ არ არის კარგად განვითარებული და კონკურენტუნარიანი სოფლის მეურნეობის პროდუქტების გადამამუშავებელი წარმოება, თუმცა ზრდის ტენდენცია შეინიშნება. ამდენად, ზუსტი დიაგნოზირება და განვითარების პერსპექტივების დადგენა სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანია.

თანამედროვე მსოფლიოში სასოფლო-სამეურნეო გადამამუშავებელი წარმოების სექტორის განვითარებას დიდი მნიშვნელობა ენიჭება. სასოფლო-სამეურნეო გადამამუშავებელ წარმოებაში მეტად რთულია კონკურენტებთან ბრძოლა, თუ გავითვალისწინებთ იმპორტირებული პროდუქტების დაბალ ფასს. ამასთან, უნდა აღინიშნოს პროდუქტების ფასების განმსაზღვრელი თანამედროვე ტექნოლოგიები. აღნიშნული საჭიროა საერთაშორისო ვაჭრობაში საექსპორტო პოტენციალის და ადგილობრივი სასოფლო-სამეურნეო წარმოების კონკურენტუნარიანობის ხელშესაწყობად. კონკურენტუნარიანობა კი კერძო კაპიტალდაბანდებებთან და მოწესრიგებულ ინფრასტრუქტურასთან ერთად ეკონომიკის მამოძრავებელ ძალად გვევლინება.

იმისათვის, რომ დარგი იყოს წარმატებული, მნიშვნელოვანია წარმოებულ და იმპორტირებულ პროდუქციას შორის კონკურენციის ფაქტორული ანალიზის განსაზღვრა, თუ რამდენად კონკურენტუნარიანია ადგილობრივი სასოფლო-სამეურნეო გადამამუშავებელი ინდუსტრია იმპორტთან მიმართებაში.

საქართველოს, სასოფლო-სამეურნეო გადამამუშავებელი წარმოების განვითარების მხრივ არც თუ ისე სახარბიელო მდგომარეობა აქვს. თუმცა თანამედროვე ქვეყნების გამოცდილების გათვალისწინებით და საქართვე-

ლოს სახელმწიფო მხარდამჭერი პროგრამების მეშვეობით ქართული სასოფლო-სამეურნეო გადამამუშავებელი სექტორის წარმატება შესაძლებელია. აღნიშნულ საკითხში, დიდ როლს ასრულებს ევროკავშირთან ღრმა და ყოვლისმომცველი თავისუფალი სავაჭრო სივრცის შესახებ შეთანხმებაც (DCFTA), რომელიც ექსპორტის მასტიმულირებელი შეთანხმებაა.

დღეისთვის მსოფლიოში შერეული ეკონომიკური სისტემებში დომინირებს თავისუფალი მეწარმეობა, რაც ნიშნავს მეწარმეთა თავისუფალ არჩევანს, რომელ დარგში რა აწარმოონ. სოფლის მეურნეობის განვითარება განისაზღვრება სხვა დარგებთან თანხვედრაში. ამას განაპირობებს ადგილობრივ ბაზარზე სოფლის მეურნეობის პროდუქციის რეალიზაცია და ნაკლებად იმპორტირებადი შუალედური რესურსები. სოფლის მეურნეობის განვითარებაზე დამოკიდებული სასოფლო-სამეურნეო გადამამუშავებელი წარმოება. აღნიშნული სექტორის განვითარება კი ამცირებს დამოკიდებულებას იმპორტზე.

ამრიგად, საგულისხმოა, რომ უკანასკნელ პერიოდში შეინიშნება სასოფლო-სამეურნეო გადამამუშავებელი წარმოების სექტორში სახელმწიფოს გააქტიურება. ეს უფრო აქტუალურს ხდის აღნიშნულ საკვლევ თემას. სწორი სასოფლო-სამეურნეო პოლიტიკა, ღრმა და ყოვლისმომცველი ვაჭრობის შესახებ შეთანხმების ეტაპობრივი შესრულების გათვალისწინებით, საწინდარი იქნება მდგრადი ეკონომიკური ზრდის და პერსპექტიულ ბაზრებზე დივერსიფიცირების კუთხით.

მეცნიერული სიახლე.

სადისერტაციო ნაშრომის ძირითადი სიახლე მდგომარეობს იმაში, რომ შემუშავებულია საქართველოს სასოფლო-სამეურნეო გადამამუშავებელი სექტორის განვითარებაზე მოქმედი ზუსტი ფაქტორები და დასახულია საქართველოში მისი პრაქტიკული რეალიზაციისთვის საჭირო გზები:

- ნაშრომში გამოკვლეულია საქართველოს სასოფლო-სამეურნეო გადამამუშავებელი წარმოების სექტორის სტრუქტურის ეფექტიანობა;
- დასახულია ქართული სასოფლო-სამეურნეო პროდუქტების ევროპულ ბაზრებზე შესვლის გზები;

- გაკეთებულია წარმოებულ და იმპორტირებულ პროდუქციას შორის კონკურენციის ფაქტორული ანალიზი;
- შემუშავებულია საქართველოს სასოფლო-სამეურნეო გადამამუშავებელი წარმოების დანერგვის, სტრატეგიისა და ინსტრუმენტების შეხედულებათა სისტემა;

კვლევის მიზანი და ამოცანები.

მოცემული სადისერტაციო თემის ფარგლებში განხორციელებული კვლევის ძირითად მიზანს წარმოადგენს: იმპორტშემცველი ადგილობრივი სასოფლო-სამეურნეო გადამამუშავებელი წარმოების განვითარების ანალიზზე დაყრდნობით იმ პროდუქტების გამოვლენა, რომლებიც შეძლებენ იმპორტირებული პროდუქციის ჩანაცვლებას.

დისერტაციაში კვლევის ძირითადი მიზნის შესაბამისად, დასმულია შემდეგი ამოცანები:

- ადგილობრივი სასოფლო-სამეურნეო გადამამუშავებელი წარმოების მიმოხილვა და გადამამუშავებელი პროდუქციის იმპორტის ანალიზი;
- ქართულ სასოფლო-სამეურნეო გადამამუშავებელი წარმოების სექტორში მიმდინარე მდგომარეობის ანალიზი და პრობლემების გამოვლენა;
- ადგილობრივი სასოფლო-სამეურნეო გადამამუშავებელი წარმოების რესურსული პოტენციალის შესწავლა;
- საქართველოსა და ევროპის თანამშრომლობის, კერძოდ შესრულებული პროექტების, ახალი ვალდებულებებისა და შესაძლებლობების ანალიზი;
- წარმოებულ და იმპორტირებულ პროდუქციას შორის კონკურენციის ფაქტორული ანალიზი, ასევე გადამამუშავებელი წარმოების პროდუქციის მოთხოვნა-მიწოდების ანალიზი;
- იმპორტის ადგილობრივი წარმოებით ჩანაცვლების გზები - თუ რა მარეგულირებელი და მასტიმულირებელი ინსტრუმენტები არსებობს სახელმწიფოს მხრიდან, ასევე მწარმოებელთა მხრიდან გასათ-

ვალისწინებელი გარემოებები და მომხმარებელთა ინფორმირების ინსტრუმენტები;

- ჩატარებული კვლევის საფუძველზე რეკომენდაციების შემუშავება.
- **კვლევის ობიექტი.** კვლევის ობიექტია საქართველოს სასოფლო-სამეურნეო გადამამუშავებელი სექტორის (როგორც პროდუქციის მოყვანა, ასევე გადამამუშავება) .

კვლევის მეთოდები. ნაშრომში კვლევის მეთოდად გამოყენებულია რაოდენობრივი, მეორადი ინფორმაციის ანალიზის, ასევე სოციალური კვლევის მეთოდები; სტატისტიკური, შედარებითი ანალიზისა და სინთეზის მეთოდები.

აღნიშნული მიზნის განხორციელებამ მოითხოვა: ქართული, ისე უცხოენოვანი ლიტერატურის, სადისერტაციო ნაშრომების, სტატიების, ინტერნეტ წყაროების, აგრეთვე საერთაშორისო საფინანსო-ეკონომიკური ორგანიზაციებისა და ინსტიტუტების ფუნდამენტური გამოკვლევების შესწავლა; ასევე, საქართველოს პარლამენტისა და მთავრობის დადგენილებების, ეკონომიკური ხასიათის ნორმატიული აქტების, საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის მიერ მოწოდებული ინფორმაციის, ქართველი მეცნიერების სამეცნიერო ნაშრომების შესწავლა; სასოფლო-სამეურნეო გადამამუშავებელი წარმოების შესახებ, სამთავრობო და არასამთავრობო ორგანიზაციების კვლევითი მასალების, აგრეთვე ქვეყანაში სასოფლო-სამეურნეო პოლიტიკის მიმართ საერთაშორისო ორგანიზაციების მიერ მომზადებული დასკვნების გაანალიზება.

დისერტაციის სტრუქტურა და მოცულობა. წარმოდგენილი სადისერტაციო ნაშრომი მოიცავს 133 კომპიუტერზე ნაბეჭდ გვერდს. იგი შედგება რეზიუმეს (ქართულ და ინგლისურ ენებზე), შესავლის, ლიტერატურული მიმოხილვის, სამი თავის, ცხრა ქვეთავის და დასკვნისგან. ნაშრომს თან ახლავს გამოყენებული ლიტერატურის ნუსხა და დანართები.

ამრიგად, სოფლის მეურნეობის გადამამუშავებელი წარმოების ხელშეწყობა მოსახლეობის სასურსათო უსაფრთხოების უზრუნველყოფის, იმპორტული საქონლის მოცულობის შემცირების და საგადამხდელო

ბალანსის დეფიციტის აღმოფხვრას უნდა ემსახურებოდეს. შესაბამისად, აღნიშნული ნაშრომი მიძღვნილია სასოფლო-სამეურნეო გადამამუშავებელ წარმოებაში არსებული პრობლემების აღმოფხვრის გზებსა და მისი განვითარების საკითხების შემუშავებაზე საქართველოში.

ნაშრომის ძირითადი შინაარსი

ნაშრომის **პირველ თავში** - „ადგილობრივი სოფლის მეურნეობის გადამამუშავებელი წარმოების თეორიული ასპექტები“ - საუბარია სოფლის მეურნეობის გადამამუშავებელი წარმოების თეორიული ასპექტების განსაზღვრაზე. პირველი თავი - მოიცავს სამ პარაგრაფს:

1. სოფლის მეურნეობის გადამამუშავებელი წარმოების არსი და მახასიათებლები;
2. გადამამუშავებელი წარმოების ფაქტორები და ფაქტორული ანალიზი;
3. წარმოებულ და იმპორტირებულ პროდუქციას შორის კონკურენციის ფაქტორული ანალიზი;

კერძოდ, პირველ ქვეთავში განხილულია, პირველადი პროდუქტის შემცვლელი სოფლის მეურნეობის გადამამუშავებელი წარმოების დარგი მახასიათებლების გათვალისწინებით (**ბაზრის სტრუქტურა სოფლის მეურნეობის სექტორში, სოფლის მეურნეობის გადამამუშავებელი წარმოების პროცესები დაკავშირებული ბუნებრივ - კლიმატურ პროცესებთან; შრომის პერიოდების და წარმოების განსხვავებულობა; მიწა, როგორც წარმოების საშუალება**).

გარდა ამისა, მოცემულ თავში გამახვილებულია აქცენტი, როგორც სოფლის მეურნეობის განვითარების, ასევე მცირე და საშუალო მეწარმეობის სტრატეგიის პრიორიტეტებზე, ასევე მის ინტეგრაციის როლზე ქვეყნის ეკონომიკაში. მაგალითად, საქსტატის ცნობით, 2009-2019 წლებში საქართველოში სოფლის მეურნეობის წილი მშპ-ში ყველაზე მაღალი ნიშნულით 2014 წელს დაფიქსირდა (18.1%), ხოლო ყველაზე დაბალი 2019 წელს (12.5%) საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის

ინფორმაციაზე დაყრდნობით. ამ თვალსაზრისით მაღალი მაჩვენებლის მიღება მოითხოვს: დეგრადირებული სასოფლო-სამეურნეო ინფრასტრუქტურის მოწესრიგებას, ბაზრებზე ხელმისაწვდომობის გაუმჯობესებას, თანამედროვე მექანიზაციის და ტექნოლოგიების, მიწების კონსოლიდაციის, სასოფლო-სამეურნეო გადამამუშავებელი წარმოების ნედლეულით უზრუნველყოფას და რეალიზაციის დონის ამაღლებას. ყოველივე აღნიშნული კი ხელს შეუწყობს ქვეყნის ეკონომიკურ და მდგრად განვითარებას.

მეორე ქვეთავში სოფლის მეურნეობის გადამამუშავებელი წარმოების გაუმჯობესების საუკეთესო საშუალებად, პროდუქციის საწარმოო და მოხმარების ფაქტორების გათვალისწინებით, ეროვნული წარმოების გაზრდა, ფერმერთა წამახალისებელი მაღალი ფასების შენაჩუნება და მოსავლის დაზღვევის უზრუნველყოფა აღიქმება.

მესამე ქვეთავი დაეთმო წარმოებულ და იმპორტირებულ პროდუქციას შორის კონკურენციის ფაქტორულ ანალიზს, სტატისტიკურ მონაცემებს შორის განსხვავებას დინამიკაში; ასევე, ექსპორტ-იმპორტის ფასებსა, მათ მოცულობებს და რეალურ გაცვლით კურსს შორის დამოკიდებულებას. რაც შეეხება სოფლის მეურნეობის გადამამუშავებელ წარმოებას, მნიშვნელოვანია რეალურად რა იწარმოება, რომელი კულტურები უნდა მოიძებნოს, რომ ჩანაცვლებული იქნას იმპორტი. ასევე გასათვალისწინებელია, რომელ პროდუქტებზეა მოთხოვნა, ადგილობრივზე თუ უცხოურზე. გასათვალისწინებელია, რომ ოჯახური ფერმერული მეურნეობები მხოლოდ ოჯახური მოთხოვნილებების დაკმაყოფილებას არ ემსახურებოდეს და მათი პროდუქცია თვითღირებულების გახდეს უფრო კონკურენტუნარიანი უცხოურთან შედარებით. აღნიშნულის უზრუნველსაყოფად საჭიროა:

- ❖ საქართველოსა და ევროკავშირს შორის 2014 წლის 27 ივნისს ხელმოწერილი ასოცირების შესახებ შეთანხმების მე-10 თავის - „სოფლის მეურნეობა და სოფლის განვითარება“ თანახმად, საქართველომ უნდა უზრუნველყოს სოფლის განვითარება ევროკავშირის პრაქტიკის შესაბამისად;

- ❖ მიწების კონსოლიდაციის უზრუნველყოფა (შედეგად მივიღებთ მასშტაბის ეკონომიას და შემცირდება ერთეული პროდუქციის წარმოების ხარჯები);
- ❖ სოფლის მეურნეობის კონკურენტუნარიანობის ზრდა თანამედროვე ტექნოლოგიების დანერგვით, ფერმერების უნარების გაძლიერებით;
- ❖ სასოფლო-სამეურნეო წარმოების საშუალებებისა და მომსახურების ხელმისაწვდომობა, რადგან გაუმართავი სასოფლო-სამეურნეო ტექნიკა ზრდის წარმოებული პროდუქციის თვითღირებულებას, აუარესებს მოსავლის ხარისხს და ამცირებს წარმოების მოცულობას;
- ❖ საექსპორტო პროდუქციის და ბაზრების შემდგომი დივერსიფიკაცია;
- ❖ სოფლის მეურნეობის კონკურენტუნარიანობის ზრდა, როგორც საქართველოს ასევე ევროკავშირის ბაზარზე, რისთვისაც მნიშვნელოვანია DCFTA-ით სურსათის უვნებლობის კუთხით აღიარებული ვალდებულებების იმპლემენტაცია;
- ❖ აგროსასურსათო სექტორის მხარდაჭერი დარგების განვითარება და ფერმერული გაერთიანებების ჩამოყალიბება;
- ❖ გადამამუშავებელი წარმოების გაუმჯობესება ბაზრის საინფორმაციო სისტემის შექმნით;
- ❖ სახელმწიფოს დახმარება ისეთ საკითხებში, როგორიცაა: ნედლეულის ფასი, ხარისხის სტანდარტების დანერგვა, ადგილწარმოშობის სახელების დაცვა-დაპატენტება, სარეკლამო და მარკეტინგულ საქმიანობაში მხარდაჭერა, ფალსიფიკაციისაგან ბრძოლა, ევროპული სტანდარტების შესაბამისი საკანონმდებლო ბაზის შექმნა ნაკლებად შემოსავლიანი რეგიონებისთვის.

წინამდებარე გარემოებების გათვალისწინებით და სწორად წარმართვის შემთხვევაში, ქვეყანას შესწევს უნარი სრულად დააკმაყოფილოს ქვეყნის შიდა მოხმარება სურსათით და გაიტანოს ექსპორტზე წარმოებული პროდუქცია.

მეორე თავი - „სოფლის მეურნეობის გადამამუშავებელი წარმოების და გადამამუშავებული პროდუქციის იმპორტის ანალიზი“ - მოიცავს სამ პარაგრაფს:

1. სოფლის მეურნეობის გადამამუშავებელი წარმოების პროდუქტების წარმოება საქართველოში;
2. სოფლის მეურნეობის გადამამუშავებული პროდუქციის იმპორტი საქართველოში;
3. გადამამუშავებელი წარმოების პროდუქციის მოთხოვნა-მიწოდების ანალიზი.

თითოეული საკითხი მეტად მნიშვნელოვანია და უდიდესი ადგილი უჭირავს ჩვენი ქვეყნის განვითარებაში.

მეორე თავის პირველ ქვეთავში დახასიათებულია მემცენარეობის და მეცხოველეობის დარგები. მათ ხელშესაწყობად მნიშვნელოვანია წარმადობის ზრდა, მეტი ფართობების ათვისება, სათესლე მასალის განვითარება, საცდელი მაღალპროდუქტიული ჯიშების ცენტრების შექმნა, მექანიზაციის მომსახურების რაოდენობის ზრდა, ასევე განხილულია ბოლო პერიოდში ამოქმედებული საწარმოების საქმიანობა. 2019 წელს საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის მონაცემებზე დაყრდნობით ახლად რეგისტრირებული საწარმოების რაოდენობამ 4357 შეადგინა, მათგან 1021 სასოფლო-სამეურნეო კოოპერატივია. ამასთან, გაშენებულია 6,347 ჰა-ზე მრავალწლოვანი ბაღი, სადაც სახელმწიფოს მხრიდან თანადაფინანსება 34 მილიონ ლარს აღწევს. მნიშვნელოვანია, ის გადამამუშავებელი საწარმოები, რომლებიც ბოლო პერიოდში ამოქმედდა (თერჯოლის მუნიციპალიტეტის სოფელ სიქთარვაში რძის გადამამუშავებელი ახალი საწარმო „ზეკარი“, ამბროლაურის მუნიციპალიტეტში ხორცის გადამამუშავებელი ახალი საწარმო „რაჭული ლორი“, ყვარლის მუნიციპალიტეტში ხილისა და ბოსტნეულის გადამამუშავებელი საწარმო „ჯორჯიან ნეიჩრლი“, ზუგდიდის მუნიციპალიტეტის სოფელ ინგირში თხილის გადამამუშავებელი ახალი საწარმო „ჯეო ნათსი“).

ასევე, სადისერტაციო ნაშრომის მეორე თავში გაკეთებულია მოთხოვნადი პროდუქტების ანალიზი (რომელს ანიჭებენ უპირატესობას მომხმარებლები ადგილობრივს, თუ უცხოურს). განხილულია, უკვე შექმნილი სამომავლო მოქმედების სტრატეგიები და ქართული კანონმდებლობის მაქსიმალურად მისადაგებით ევროკავშირის მოთხოვნებთან ახალი რეგულაციების შემოღება, რომელიც კონკურენციის გაზრდას უწყობს ხელს. გამახვილებულია ყურადღება იმ საერთაშორისო ხელშეკრულებებზე, რომლითაც საქართველო ახორციელებს საერთაშორისო ვაჭრობას. ამასთან გაანალიზებულია ექსპორტ-იმპორტის ზრდა და შემცირება ძირითად სასურსათო პროდუქტებზე. პერსპექტიული დარგების გამოსავლენად, კონკურენტული უპირატესობის გათვალისწინებით, გამოვლენილია თანამედროვე ხილის თუ აგრარული პროდუქტების უპირატესობები, რომელზეც დღეისთვის მაღალი და მზარდი მოთხოვნა ფიქსირდება მსოფლიოში. ამასთან მნიშვნელოვანია იმ პროდუქტების გამოვლენა, რომელსაც ადგილზე მოვიყვანდით, გადავამუშავებდით და იმპორტს ჩავანაცვლებდით. საბაზრო დარგებიდან კი დღეისთვის ქართულ აგრარულ სექტორში აღსანიშნავი სიახლეა ზეთისხილის კულტურა. მსოფლიოში ზეთისხილის ყველაზე დიდ მწარმოებელ სახელმწიფოს წარმოადგენს ესპანეთი. აღნიშნულ ქვეყანაში მსოფლიო ზეთისხილის 45% იწარმოება. შემდეგ მოდის იტალია, რომელიც ზეთისხილის ნაწილს ყიდულობს ესპანეთიდან და შემდეგ სხვა ქვეყნებში გააქვს რეექსპორტზე. ესპანეთსა და იტალიას, როგორც ევროკავშირის წევრებს, არ გააჩნიათ FTA ჩინეთთან და დსთ-ს ქვეყნებთან (გარდა მოლდოვისა). თუ შევხედავთ ზეთისხილის იმპორტს ჩინეთში, დავინახავთ, რომ თითქმის 80% შედის ესპანეთიდან (intracen.org-ის მიხედვით). ამ ყველაფერმა, ქვეყნიდან, რომელთან შედარებით ჩვენ უკეთესი სავაჭრო შეთანხმებაც გვაქვს და ამავდროულად, ტერიტორიულად გაცილებით ახლოსაც ვიმყოფებით (ჩინეთი) შესაძლოა, გარკვეული სახის კონკურენტული უპირატესობაც მოგვცეს. იგივე შეიძლება ითქვას დსთ-ს ქვეყნებთანაც.

მესამე ქვეთავში განხილულია გადამამუშავებელი წარმოების პროდუქციის ანალიზი და ის შეჯერებულია საგადამხდელო ბალანსის მიხედვით ექსპორტ-იმპორტთან. აქვე გაანალიზებულია, თუ რა შეგვიძლია ვაწარმოოთ, ასევე რომელი პროდუქცია გაგვაქვს და როგორ შეგვიძლია გავზარდოთ ექსპორტი. თუ გავითვალისწინებთ მსოფლიოში გავრცელებული ნიადაგის 54 ტიპიდან 49-ს, საქართველოს აქვს პოტენციური მრავალფეროვანი პროდუქტების წარმოების, რომლებიც სხვა ქვეყნებში არ იწარმოება ან მათი წარმოება სხვაგან ძვირი ჯდება. ასეთ პროდუქტებს განეკუთვნება: ტრადიციული ღვინოები, პოლიქრომიული თაფლი, შაქრის მაღალი შემცველობის მაყვალი. ეს პროდუქტები იშვიათი სამომხმარებლო თვისებებით და მაღალი მოთხოვნით გამოირჩევიან მსოფლიოში. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ 2014-2019 წლებში საქართველოში, საქონლით საგარეო სავაჭრო ბრუნვაში იმპორტის მოცულობა აღემატებოდა ექსპორტს, თუმცა უშუალოდ ოქტომბრის მონაცემებით ექსპორტი 4.5%-ით გაიზარდა, იმპორტი კი 2%-ით შემცირდა.

მესამე თავი - „იმპორტის ადგილობრივი წარმოებით ჩანაცვლების კონკრეტული გზები“ - მოიცავს ისეთ საკითხებს, როგორიცაა:

1. სახელმწიფოს მარეგულირებელი და მასტიმულირებელი ინსტრუმენტები;
2. მწარმოებელთა მხრიდან გასათვალისწინებელი გარემოებები;
3. მომხმარებელთა ინფორმირების და სტიმულირების ინსტრუმენტები;

მესამე თავის პირველ ქვეთავში განხილულია, სახელმწიფოს მარეგულირებელი და მასტიმულირებელი ინსტრუმენტები, რომლის გარეშეც, რთულია სოფლის მეურნეობის გადამამუშავებელი წარმოების კონკურენტუნარიანობის ამაღლება. იმის გათვალისწინებით, რომ ყოველი რეგიონი საქართველოში გამოირჩევა თავისებურებებითა და განვითარების სპეციფიკური კუთხით, საჭიროა სახელმწიფოს მხრიდან კონკრეტული ნაბიჯების გადადგმა მოცემული საკითხის უზრუნველსაყოფად. შესაბამისად, მესამე თავი ეთმობა საქართველოში იმპორტის ადგილობრივი წარმოებით

ჩანაცვლების კონკრეტულ გზებს. ასევე, ადგილობრივი სასოფლო-სამეურნეო გადამამუშავებელი წარმოების განვითარებისათვის აუცილებელ სახელმწიფო მარეგულირებელ და მასტიმულირებელ ინსტრუმენტების ჩართულობას ეკონომიკურ პროცესებში.

მნიშვნელოვანია, მეწარმეობის ფორმირებისას სახელმწიფოს უმთავრესი ფუნქციების გათვალისწინება:

1. რეგულირების საგადასახადო, საკრედიტო და სხვა სისტემების უზრუნველყოფა;
2. კონკურენტული გარემოს შექმნა;
3. უმაღლესი ხარისხის საქონლისა და მომსახურების ზრდისთვის ხელშეწყობა;
4. ინოვაციურ პროდუქციის წარმოების სტიმულირება.

ქვეყნის ეკონომიკური განვითარებისთვის არანაკლები მნიშვნელობა აქვს სახელმწიფოს მიერ ეკონომიკის რეგულირების მიზნებს და პროგნოზირების, სტრატეგიული, ინდიკატორული და პროგრამირების ფუნქციებს. აღნიშნულ თავში განხილულია სამართლებრივი და ეკონომიკური რეგულირების მექანიზმები. კონკურენციის კანონმდებლობა უნდა უზრუნველყოფდეს კონკურენციის შემზღუდავი შეთანხმებების და დომინირებული მდგომარეობის ბოროტად გამოყენების აღმოფხვრის ეფექტიან ნორმებს და აღსრულების მექანიზმებს; საქართველოში მოქმედი ეროვნული მარეგულირებელი ორგანოების საქმიანობის შედეგები და გავლენა ეკონომიკის რეგულირებზე.

ამასთან განხილულია, როგორც მწარმოებელთა მხრიდან მთელი რიგი გარემოებების გათვალისწინება, ასევე მომხმარებელთა სტიმულირების ინსტრუმენტები.

დიდი მნიშვნელობა აქვს, მწარმოებელთა მხრიდან გასათვალისწინებელი გარემოებების DCFTA-ით გათვალისწინებული ეტაპობრივი ნორმების შესრულებას და მომხმარებელთა სტიმულირების მექანიზმების მიზნით, „ერთიანი აგროპროექტის“ პროგრამების მიმართულებების გათვალისწინებას. ასევე გაანალიზებულია მცირე და საშუალო საწარმოებისა და

სამოქალაქო საზოგადოების ორგანიზაციების კვლევის შედეგები და „ასოცირების სამოქმედო გეგმის ეფექტიანობის შეფასებას ექსპორტის დივერსიფიცირების მიმართულებით“ ფარგლებში - კვლევები.

სახელმწიფოს მართებს კონკრეტული ნაბიჯების გადადგმა რეგიონებში დამატებითი აქტივობის უზრუნველსაყოფად. სასურველია, შემუშავებული კონკრეტული პროექტებით წახალისებული საწარმოებისთვის შეიქმნას სასაწყობე მეურნეობები. უპირველესად, საჭიროა განისაზღვროს კონკრეტული ნაბიჯები ამა თუ იმ რეგიონის პოტენციალის გამოყენებისათვის. გასათვალისწინებელია, რომელი რეგიონი რითია ცნობილი და გააჩნია უპირატესობა (ბაღჩეული, ბოსტნეული, ციტრუსი).

საყურადღებოა, სახელმწიფო პოლიტიკის გააქტიურება ვაჭრობის მსოფლიო ორგანიზაციის მოთხოვნათა გათვალისწინებით:

ვმო-ს შეთანხმებები: გენერალური შეთანხმება ტარიფებისა და ვაჭრობის შესახებ (GATT), რომელიც მიმართულია ვაჭრობის ლიბერალიზაციისკენ; გენერალური შეთანხმება მომსახურებით ვაჭრობის შესახებ (GATS); ინტელექტუალური საკუთრების უფლებების ვაჭრობასთან დაკავშირებული ასპექტების შესახებ (TRIPS); ვაჭრობაში ტექნიკური ბარიერების შესახებ (TBT); სანიტარული და ფიტოსანიტარული ზომების გამოყენების შესახებ (SPS).

„უპირატესი ხელშეწყობის რეჟიმი“-ით ვმო-ს წევრ ქვეყნებთან ხორციელდება სავაჭრო ურთიერთობები; ამასთან, ქვეყნის უპირატესი ხელშეწყობის პრინციპით „ვაჭრობისა და ტარიფების გენერალური შეთანხმების“ მონაწილე ერთ-ერთი ქვეყნის მიერ მეორე მონაწილე ქვეყნისათვის მინიჭებული თითოეული საბაჟო შეღავათი ავტომატურად ვრცელდება ამ შეთანხმებაში მონაწილე ყველა ქვეყანაზე.

გასათვალისწინებელია, რომ ქვეყნის სურსათზე დამოკიდებულება იმპორტზე სასურსათო უსაფრთხოების რისკს წარმოადგენს. ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, სასოფლო-სამეურნეო გადამამუშავებელი წარმოება საჭიროებს სტაბილურ და პერმანენტულ მხარდაჭერას, რადგან შეიძლე-

ბა ითქვას, რომ აღნიშნული სფერო არის ქვეყნის ეკონომიკური სტაბილურობის ბირთვი.

ქართულ ეკონომიკაში ამ ეტაპზე სასოფლო-სამეურნეო გადამამუშავებელ წარმოების სექტორს გადამწყვეტი როლი ეკისრება ცხოვრების დონის რეალური ზრდისთვის. სასოფლო-სამეურნეო გადამამუშავებელ სექტორზე მიმართული პოლიტიკა წარმოდგენილი კომპლექსურად უნდა მოიცავდეს სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის გადამამუშავებელ წარმოებას და სერვისებს (ტექნიკით უზრუნველყოფა, ინფრასტრუქტურის ექსპლუატაცია, ნედლეულისა და საშუალებების მიწოდება, დასაწყობება-შეფუთვა-გადამამუშავება).

განვითარებულმა სასოფლო-სამეურნეო გადამამუშავებელმა წარმოებამ ბიძგი უნდა მისცეს ეკონომიკურ ზრდას და დადებით სოციალურ შედეგებს. ამრიგად, სასოფლო-სამეურნეო გადამამუშავებელი წარმოების სექტორის შემდგომი განვითარება სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანია როგორც ქვეყნის სტაბილურობისთვის, ისე უსაფრთხოებისთვის.

დასკვნები და წინადადებები

საქართველოში საბაზრო ურთიერთობებზე გადასვლის კვალდაკვალ ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს მიზანს წარმოადგენს მდგრადი ეკონომიკური განვითარების უზრუნველყოფა და სასურსათო უსაფრთხოება, რაშიც არსებით როლს ასრულებს ეფექტიანი იმპორტშემცვლელი ადგილობრივი სასოფლო-სამეურნეო გადამამუშავებელი წარმოების განვითარება.

ადგილობრივი სასოფლო-სამეურნეო გადამამუშავებელი წარმოების განვითარების გზით, იმპორტშემცვლელ პერსპექტივებთან დაკავშირებით განხორციელებული კვლევის საფუძველზე შეიძლება ჩამოვყალიბოთ შემდეგი დასკვნები და წინადადებები:

- სოფლის მეურნეობის გადამამუშავებელ წარმოების დარგის მახასიათებლები (ბაზრის სტრუქტურა სოფლის მეურნეობის სექტორში; სოფლის მეურნეობის გადამამუშავებელი წარმოების პროცესები; კვლავწარმოების ეკონომიკური და ბიოლოგიური პროცესების

კავშირი; მიწა, როგორც წარმოების ფაქტორი;) მჭიდრო კავშირშია ერთმანეთთან. იმ შემთხვევაში, როცა სოფლის მეურნეობის გადამამუშავებელ წარმოების დარგის მახასიათებლები ვერ ახორციელებენ მოსახლეობის სასურსათო უსაფრთხოების უზრუნველყოფის, იმპორტული საქონლის მოცულობის შემცირების და საგადამხდელო ბალანსის დეფიციტის აღმოფხვრის ფუნქციას, ფერხდება ქვეყნის ეკონომიკურ განვითარება. ამიტომ, დღის წესრიგში უნდა დადგეს მისი ძირეული ტრანსფორმაციის, ან ადგილობრივ და საერთაშორისო ბაზრებზე მცირე და საშუალო საწარმოების კონკურენტუნარიანობის ამაღლების და სამეწარმეო უნარების განვითარების ეფექტიანობის საკითხი;

- სოფლის მეურნეობის გადამამუშავებელი წარმოების გაუმჯობესების საუკეთესო საშუალებად ეროვნული წარმოების გაზრდა, ფერმერთა წამახალისებელი მაღალი ფასების შენაჩუნება და მოსავლის დაზღვევის უზრუნველყოფა მივიჩნით, ვინაიდან დღეისთვის გადამამუშავებელი წარმოების ეფექტიანობა საწარმოო ფაქტორების (მიწა, კლიმატური პირობები, მართვა, ინვესტიციები, ტექნოლოგიური პროგრესი, საშუალო ძალა, პოლიტიკური მდგომარეობა) გამოყენების შედეგია.
- კონკურენტული ბაზრის გარემოცვაში იმოქმედო ხარისხით და ღირებულებით ჭრილში, რაც იმას გულისხმობს, რომ მნიშვნელოვანია იმ მომენტის დადგენა, როდესაც ხდება პროდუქტების დივერსიფიკაცია წარმოებულ და იმპორტირებულ პროდუქციას შორის, ასევე ექსპორტის შესაბამისობა მსოფლიო მოთხოვნებთან.
- საქართველოში სოფლის მეურნეობის გადამამუშავებელი წარმოების პროდუქციის წარმოების გამოვლენილი ხარვეზები შეინიშნა მშპ-ში სოფლის მეურნეობის გადამამუშავებელი წარმოების წილის კლებით. საქართველოში სოფლის მეურნეობის გადამამუშავებელი წარმოების პროდუქციის ეფექტიანად ფუნქციონირებისთვის აუცილებელია: თანამედროვე მექანიზაციის და ტექნოლოგიების,

ინფრასტრუქტურის, მიწების კონსოლიდაციის, ბაზრებზე ხელმისაწვდომობის გაუმჯობესება. ამასთან, აუცილებელია სოფლის მეურნეობის 2021-2027 წლების სტრატეგიის მიმართულებებმა ხელი შეუწყონ მათ, ვისაც სოფლის მეურნეობის პროდუქციის გადამუშავება შეუძლია: კონკურენტუნარიანი სასოფლო-სამეურნეო და არასასოფლო-სამეურნეო სექტორების განვითარებით; ბუნებრივი რესურსების მდგრადი გამოყენებით, ეკოსისტემების შენარჩუნებით და კლიმატის ცვლილებებთან ადაპტაციით; სურსათის/ცხოველის საკვების უვნებლობის, ვეტერინარიისა და მცენარეთა დაცვის ეფექტური სისტემების ჩამოყალიბებით. აღნიშნულთან ერთად საჭიროა მცირე და საშუალო მეწარმეობის განვითარების სტრატეგიის ამოცანების გათვალისწინებაც: მცირე და საშუალო საწარმოების კონკურენტუნარიანობის და სამეწარმეო უნარების ამაღლება, ტექნოლოგიური გაუმჯობესების ხელშეწყობა.

- ვინაიდან საქართველოში მოიხმარება მეტი იმპორტული პროდუქცია, ვიდრე იწარმოება, იმპორტჩანაცვლება ადგილობრივი მოთხოვნილებების დაკმაყოფილების მიზნით. იმპორტჩანაცვლებისას ადგილობრივმა პროდუქციამ ხარისხობრივი პარამეტრებთან ერთად მომხმარებელს უნდა შესთავაზოს შეძლებისდაგვარად უფრო იაფი ალტერნატივა. ამასთან, სახელმწიფომ უნდა იზრუნოს იმაზე, რომ იმპორტიორმა დემპინგური ფასებით არ დააზარალოს ადგილობრივი წარმოება.

ამრიგად, პერსპექტიული დარგების გამოსავლენად, საჭიროა კონკურენტული უპირატესობის გამოვლენა თანამედროვე ხილის თუ აგრარული პროდუქტებისათვის, რომელზეც დღეისთვის მაღალი და მზარდი მოთხოვნა ფიქსირდება მსოფლიოში. უნდა მოიძებნოს სოფლის მეურნეობის ისეთი კულტურები, რომლებიც ტრადიციულ, მაგრამ დაბალშემოსავლიან კულტურებთან შედარებით მცირემიწიან ფერმერებს ეკონომიკურ ეფექტს მოუტანდა.

- გადამამუშავებელი წარმოების პროდუქციის მოთხოვნა-მიწოდების ანალიზის მიხედვით საინტერესოა მომხმარებელთა ქცევის პროგნოზის ცვლილება საქონელზე ფასების ცვლილების შემთხვევაში. ამ სეგმენტში ერთად მოიაზრება ინდივიდუალური, საბაზრო და ერთობლივი მოთხოვნის(ყველა საქონელზე მოთხოვნათა ჯამი) დამოკიდებულება ფასზე, შემოსავალზე, გემოვნებაზე, სურვილზე, სეზონურობაზე, სოციალურ- პოლიტიკურ გარემოს ცვლილებებზე და მიწოდების დამოკიდებულება მოთხოვნაზე, ფასზე, წარმოების შესაძლებლობებზე, ტრანსპორტბელურობაზე (სურსათის ჩამოტანის სირთულე), სეზონურობაზე, საბაჟო-საგადასახადო კანონმდებლობაზე.

მნიშვნელოვანია მოთხოვნის კოორდინირებული ზრდა რომელიც როგორც ექსპორტის, ისე იმპორტის ზრდას გამოიწვევს. ვინაიდან საინტერესო ის, თუ რა გავლენას ექსპორტზე და როგორ შეგვიძლია გავზაროთ, ასევე რას ვაწარმოებთ აუცილებელია სახელმწიფოს დახმარება ისეთ საკითხებში, როგორცაა: ნედლეულის ფასი, ხარისხის სტანდარტების დანერგვა, ადგილწრმოშობის სახელების დაცვა-დაპატენტება, სარეკლამო და მარკეტინგულ საქმიანობაში მხარდაჭერა, ფალსიფიკაციისაგან დაცვა, ევროპული სტანდარტების შესაბამისი საკანონმდებლო ბაზის შექმნა ნაკლებად შემოსავლიანი რეგიონებისთვის.

- საქართველოს სოფლის მეურნეობის გადამამუშავებელი წარმოების კონკურენტუნარიანობის ამაღლებაზე ზემოქმედების სპეციფიკური კანონზომიერებები სახელმწიფოს მარეგულირებელ და მასტიმულირებელ ინსტრუმენტების განხორციელებაში მდგომარეობს. ეკონომიკის სახელმწიფოებრივი რეგულირების ფარგლებში, რესურსების და შემოსავლების განაწილებაზე, ეკონომიკური განვითარების დონეზე არსებითად ზემოქმედებს სახელმწიფო. უწინარეს ყოვლისა საკუთრების უფლების დაცვა უნდა იყოს ეკონომიკური პოლიტიკის დასაყრდენი. კერძო სექტორის კონკურენტუნარიანობა, როგორც

ეკონომიკის განვითარების მამოძრავებელ ძალა დასაქმების მაჩვენებლის გაუმჯობესების წინაპირობაა. თანამედროვე ეკონომიკის კონკურენტუნარიანობის განმსაზღვრელი ფაქტორია პროდუქციის ღირებულებაში ენერგორესურსების წილი. ამიტომ, ხშირად საქართველოს კონსტიტუციის 30-ე მუხლის მე-2 პუნქტი, საქართველოს კანონი, „თავისუფალი ვაჭრობისა და კონკურენციის შესახებ“-ით გათვალისწინებული ნორმების შესრულება ითვალისწინებს რეგულირების სტრატეგიაში სახელმწიფოს ეფექტურობას. ეფექტურობის მაჩვენებელი კი საზოგადოების მდგომარეობა. ნათელია, რომ ძლიერი სახელმწიფოს ჩამოყალიბების პირობა კერძო მესაკუთრეთა და მეწარმეთა ფენის არსებობაა.

ამრიგად, სახელმწიფომ არაკეთილსინდისიერი მონოპოლიებისაგან გამომდინარე მეწარმეებს ხელი უნდა შეუწყოს ჯანსაღი კონკურენციის სრულყოფას ეკონომიკური მექანიზმებით. ამრიგად, იმპორტის ჩანაცვლებაზე მარეგულირებელი და მასტიმულირებელი ინსტრუმენტების ზემოქმედებით უნდა მივიღოთ შემდეგი შედეგები: ბუნებრივი რესურსების და ინოვაციური პოტენციალის, ინოვაციების შექმნის და ეფექტური გამოყენების ინტელექტუალური პოტენციალი.

- მწარმოებლებმა ექსპორტის ზრდისთვის აუცილებელია გამოავლინონ პროდუქცია, რომელშიც საქართველოს გააჩნია კონკურენტული უპირატესობა. პროდუქციის საექსპორტო პოტენციალის ინდექსის შემოღებით, მსოფლიო იმპორტის განვითარების ტენდენციების მხედველობაში მიღებით, საექსპორტო პოტენციალის ზრდის მოკლევადიანი, საშუალოვადიანი და გრძელვადიანი მიმართულებების გამოყოფით. საქართველოში მოქმედი მცირე და საშუალო საწარმოებისა და სამოქალაქო საზოგადოების ორგანიზაციების კვლევის შედეგების (ევროკავშირი საქართველოსთვის) მიხედვით გამოკითხულ მცირე და საშუალო საწარმო-ებისთვის, სოფლის მეურნეობის პროდუქციის ექსპორტისთვის ევროკავშირ-

ში ხუთი პირობის დაძლევაა აღმოჩნდა საჭირო: პარტნიორების სიმრავლე ევროკავშირის ქვეყნებში, ექსპორტის როგორც რეალიზაციისთვის, ასევე საწარმოებლად ინფორმაციის და რესურსების ზრდა; წარმოების მაღალი მოცულობა; ექსპორტისათვის ხარისხის სერთიფიკატის ფლობა. კვლევის თანახმად, ევროკავშირის ბაზარზე ექსპორტისათვის მცირე და საშუალო საწარმოების მიერ უმთავრეს სტიმულად, მაღალი ფასები და გაყიდვების ზრდა დასახელდა.

„ასოციირების დღის წესრიგის სამოქმედო გეგმის ექსპორტის ხელშეწყობის კომპონენტის შეფასება ექსპორტის დივერსიფიცირების მიმართულებით“ კვლევის შედეგად აუცილებელია მწარმოებელთა გასათვალისწინებელი გარემოებები:

- ეფექტიანი ექსპორტის ხელშეწყობის უზრუნველსაყოფად, „აწარმოე საქართველოში“, საგრანტო კომპონენტების პროგრამების შედეგების მიხედვით კორექტირება;

- ქვეყანაში ბიზნეს-სესხების ხელმისაწვდომობა;

- შესაბამისი მოცულობის და სტანდარტის საექსპორტო პროდუქციის სიმცირის, ერთგვაროვანი პროდუქციის პრობლემის დაძლევა კოოპერატივების და დარგობრივი კომპანიების განვითარებით;

- მცირეკამერიანი მაცივრების და სასაწყობე მეურნეობების არსებობა;

- წარმოების მასშტაბების გაზრდა, ტექნოლოგიური გადაადრღება მიწების გამსხვილებით .

- სახელმწიფო პროგრამებით გამოფენების ხელშეწყობა.

- ექსპორტზე ორიენტირებული კომპანიების ბაზის (მაგალითად tradewithgeorgia.ge) ფორმირება, .

- მომხმარებელთა ინფორმირების და სტიმულირების ინსტრუმენტები, ასევე იმპორტის ადგილობრივი წარმოებით ჩანაცვლების კონკრეტული გზაა. უნდა აღინიშნოს, რომ ეკონომიკის

სამინისტრო კოორდინაციას უწევს ყველა პროგრამას, რაშიც იხარჯება დაახლოებით 100 მილიონი ლარი. პროგრამების განხორციელებაში დარგობრივი უწყებებია ჩართული. პროგრამების მიზანი ეკონომიკური განვითარება და სასოფლო-სამეურნეო გადამამუშავებელი წარმოების ხელშეწყობაა. ამასთან, სახელმწიფო პროგრამების ეფექტიანობის ანალიზი შესაბამის სტატისტიკასა და შეფასების ობიექტურ მექანიზმებს მოითხოვს კონკრეტულად: „მომხმარებლისათვის სურსათის შესახებ ინფორმაციის მიწოდების-სურსათის ეტიკეტირების წესის შესახებ“, ასევე საერთაშორისო გამოფენების ორგანიზება, სავაჭრო მისიების ორგანიზება, უცხოელი მყიდველის დაკავშირება ქართველ მწარმოებლებთან, სავაჭრო პლატფორმა.

ინფორმაცია ნაშრომის აპრობაციის შესახებ

დისერტაციის თემაზე საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის საინჟინრო ეკონომიკის, მედიატექნოლოგიებისა და სოციალურ მეცნიერებათა ფაკულტეტის ეკონომიკის საგამოცდო კომისიაში დაცულ იქნა სამი კოლოქვიუმი:

1. „ექსპორტ-იმპორტის ფაქტორული ანალიზი“ - 21 /07 /2018
2. „მოსახლეობის მოთხოვნა სოფლის მეურნეობის პროდუქციაზე და მისი უზრუნველყოფის წყაროები“ - 23/02/2019
3. „ადგილობრივი პროდუქციის სტიმულირების მექანიზმები“ - 08/07/2019

სადისერტაციო ნაშრომის ძირითადი შედეგები გამოქვეყნებულია

შემდეგ პუბლიკაციებში:

სტატიები:

1. „სოფლის მეურნეობის პროდუქციაზე მოთხოვნის ადგილობრივი წარმოებით უზრუნველყოფის შესაძლებლობები საქართველოში“ - ყოველკვარტალური რეფერირებადი და რეცენზირებადი საერთაშორისო სამეცნიერო ჟურნალი „ბიზნეს-ინჟინერინგი“ N 1-2 2019 წელი გვ.107-111
2. „თანამედროვე საერთაშორისო ეკონომიკური ურთიერთობების გლობალიზაცია და საერთაშორისო ეკონომიკური ინტეგრაცია“ - ყოველთვიური საერთაშორისო რეცენზირებადი და რეფერირებადი სამეცნიერო ჟურნალი „ეკონომიკა“ N 9-10 2017 წელი გვ.201-209
3. „სოფლის მეურნეობის ადგილობრივი პროდუქციის წარმოების სტიმულირების სახელმწიფოებრივი პოლიტიკა“ - საერთაშორისო რეფერირებადი და რეცენზირებადი სამეცნიერო-პრაქტიკული ჟურნალი „მომბე“ N35, 2019 წელი გვ. 42-46
4. „პერსპექტიული ადგილობრივი პროდუქტების წარმოებისთვის“ - ყოველთვიური საერთაშორისო რეცენზირებადი და რეფერირებადი სამეცნიერო ჟურნალი „ეკონომიკა“ N 7-9 2019 წელი გვ.20-27

კონფერენციები:

1. 2017 წლის 20-21 ოქტომბერი, ქუთაისი, საქართველო, მეხუთე საერთაშორისო ეკონომიკური კონფერენცია - IEC 2017 „ეროვნული ეკონომიკის განვითარების მოდელები: გუშინ, დღეს, ხვალ“;
„იმპორტშემცველი ადგილობრივი გადამამუშავებელი ინდუსტრია“ - ყოველკვარტალური რეფერირებადი და რეცენზირებადი საერთაშორისო სამეცნიერო ჟურნალი „ბიზნეს-ინჟინერინგი“ N3. 2017 წელი, გვ. 387-390.
2. 2018 წლის 13-14 ოქტომბერი, თბილისი, საქართველო, აკადემიკოს ლეო ჩიქავას 90-ე წლისთავისადმი მიძღვნილი მეექვსე საერთაშორისო ეკონომიკური კონფერენცია - IEC 2018 „ეროვნული ეკონომიკის განვითარების მოდელები: გუშინ, დღეს, ხვალ“; „ადგილობრივი წარმოების ხელშეწყობის სახელმწიფო პოლიტიკა საქართველოში“ - ყოველკვარტალური რეფერირებადი და რეცენზირებადი საერთაშორისო სამეცნიერო ჟურნალი „ბიზნეს-ინჟინერინგი“ N 3-4 2018 წელი გვ.180-183
3. 2019 წლის 11-12 ოქტომბერი, ქუთაისი, საქართველო, მეშვიდე საერთაშორისო ეკონომიკური კონფერენცია - IEC 2019 „ეროვნული ეკონომიკის განვითარების მოდელები: გუშინ, დღეს, ხვალ“;
„ეკონომიკის რეგულირების მექანიზმები“ ყოველკვარტალური რეფერირებადი და რეცენზირებადი საერთაშორისო სამეცნიერო ჟურნალი „ბიზნეს-ინჟინერინგი“ N3 2019 წელი გვ.118-121